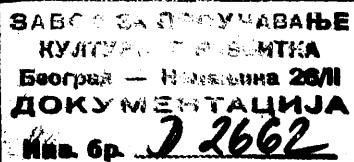

Милан Нешајић

1975.

POJAVA I PROBLEMI SAMOSTALNIH UMETNIKA

W 102

Problem samostalnih umetnika nije sasvim nov. Svojstvo samostalnih umetnika prvi put je, iako parcijalno, dobilo društveni legitimitet Uredbom o socijalnom osiguranju umetnikam donetom 1955. godine. Danas je to ustavna kategorija: postoji kategorija radnih ljudi koji ličnim radom, samostalno u vidu zanimanja obavljaju umetničku ili drugu kulturnu delatnost. Prema ustavnim odredbama, samostalni umetnici imaju u načelu ~~a~~ isti društveno-ekonomski položaj i u osnovi ista prava i obaveze, kao i radnici u organizacijama udruženog rada.

Razlika u kvalitetu društvenog tretmana ove kategorije radnih ljudi je očigledna, ako uporedimo inicijalnu sa današnjom situacijom, ali rasprave o условима koji omogućavaju pojavu samostalnih umetnika i društvenim i umetničkim posledicama sticanja ovog statusa gotovo da ne prestaju sve vreme u našem društvu. Ove rasprave su ~~su~~ dobijale u intenzitetu naročito u onim trenucima kada je trebalo preispitati ovu pojavu, i sa njene kvalitativne i sa njene kvantitativne strane, a to se dešilo 1968. godine i dešava se danas kada treba ispitati realne pretpostavke za oživotvorenje ustavnih načela. O-tuda i izvestan broj radova koji se bave ovom problematikom.¹

1.-Vujadin Jokić i Svetislav Pavićević, Društveni položaj samostalnih umetnika, Beograd, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1969.,

-Grupa autora, Društveno-ekonomski položaj radnih ljudi koji ličnim radom, samostalno u vidu zanimanja obavljaju umetničku ili neku drugu aktivnost (Zajednička studija Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka i Sekretarijata za kulturu SRS, Beograd, 1976., daktilografisano, str. 17)

Problem je, očigledno, kompleksan i pojavu samostalnih umetnika nije moguće posmatrati izolovano od položaja umetnosti i umetnika u našem društву uopšte, kao i nezavisno od shvatanja o ulozi umetnika u društvu.

Postoje možda dve osnovne koncepcije o ulozi umetnika u društву. Prema jednoj, umetnici u celini, bez obzira da li su samostalni ili obavljaju i neku drugu delatnost uz umetničku, treba da uživaju bezrezervnu podršku društva nezavisno od realnih uslova u kojima se umetničko stvaralaštvo obavlja i nezavisno od obima i karaktera toga stvaralaštva. Prema drugoj, oni treba sasvim da budu prepusteni zakonitostima tržišta umetničkih vrednosti, sa svim posledicama koje iz toga proizlaze. U prvom slučaju, traži se privilegovan društveni status, koji nema ni svoje umetničko ni svoje društveno opravanje. U drugom, to bi moglo da znači gušenje umetničkog stvaralaštva i prodor lažnih umetničkih vrednosti.

Realno, u našem društву postoji još uvek tenzija izmedju ove dve koncepcije, koja nije bez uticaja i na neka protivrečna opredeljenja kada je reč o statusu samostalnih umetnika.

Nastavak fus-note sa 1. strane:

- Miloš Nemanjić i Radmila Mikašinović-Grujić, Položaj i uloga umetničkih udruženja, Zavod za proučevanje kulturnog razvijanja SRS, Beograd, 1969., str. 165 (posebno poglavlje o slobodnim umetnicima)
- Anketa "Politike": "Šta je to slobodan umetnik?" (oktobar-novembar 1975. g. - učestvovalo desetak umetnika)
- Teze Republičkog sekretarijata za kulturu SR BiH za regulisanje društveno-ekonomskog položaja samostalnih umetnika,
- Stenogram sa sastanka republičkih i pokrajinskih sekretara za kulturu, održanog u Beogradu 12.I.1976. god.

S druge strane, problem samostalnih umetnika ne može da se razmatra a da se ne uzmu u obzir razlike u karakteru pojedinih umetničkih delatnosti, razlike u veličini pojedinih umetničkih populacija i razlike u mogućnostima za plasman umetničkih proizvoda. Krajam šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, kada su u nešto većoj meri počele da se stvaraju i objektivne mogućnosti za plasman umetničkih proizvoda, samostalno bavljenje umetničkim radom počelo je jače da se afirmiše. Međutim, makoliko to parodikalno zvučalo, status samostalnih umetnika je u pozitivnoj korelaciji i sa otežanim plasmanom umetničkih proizvoda. Primera radi, treba navesti dve umetničke grane koje to najbolje ilustruju - čiste likovne umetnosti i primenjene likovne umetnosti. Najviše samostalnih umetnika se nalazi medju predstavnicima ove dve umetnosti: samostalnih likovnih umetnika ima preko 180, a samostalnih likovnih umetnika primenjenih umetnosti preko 150. Pri tome, njihove pozicije su sasvim različite.

Treba takođe imati u vidu i karakter formiranja pojedinih umetničkih populacija. U jednom slučaju, mada se članstvo određenih umetničkih udruženja ne identificuje u potpunosti sa diplomiranim studentima na pojedinim umetničkim akademijama, umetničko školstvo je ipak jedan od najznačajnijih kanala za formiranje umetničkih populacija organizovanih u umetnička udruženja. U drugom slučaju, ušloženje u umetničke redove i u članstvo umetničkih udruženja uslovljeno je prethodno potvrđenim umetničkim stvaralaštvom.

oko 2700

U prvoj grupi, koja obuhvata ~~oko 2000~~ umetnika, nalaze se muzičari (kompozitori i muzičari-izvodjači), likovni umetnici obe kategorije i dramski umetnici. Ovde spadaju i filmski glumci i deo filmskih radnika, ali oni nisu računati u ovaj broj.

U drugoj grupi ~~oko 2000~~ nalaze se književnici i književni prevodioci pre svega, zatim estradni umetnici i muzičari džeza i zabavne muzike. Ove dve poslednje kategorije nisu sasvim čiste u smislu ponudjene klasifikacije.

Porast broja samostalnih umetnika treba stoga posmatrati i s obzirom na veličinu svake od spomenutih umetničkih populacija i s obzirom na njihov porast za poslednjih desetak godina.

Kao polaznu godinu za poredjenje uzimamo 1968., kada je izvršeno istraživanje pod nazivom "Fložaj i uloga umetničkih udruženja u SR Srbiji". Tada je u 10 umetničkih udruženja bilo 5041 umetnika (ne računajući udruženje baletskih umetnika i udruženje filmskih režisera i scenarista, koje danas ne postoji), i to po udruženjima: Udruženje estradnih umetnika - 1390 članova, Udruženje dramskih umetnika - 820 članova, Udruženje likovnih umetnika - 572 člana, Udruženje književnika - 359 članova, Udruženje muzičara džeza i zabavne muzike - 339 članova, Udruženje likovnih umetnika primenjenih umetnosti - 317 članova, Udruženje filmskih radnika - 312 članova, Udruženje muzičkih umetnika - ~~Udruženje muzičara opersko-simfoniske muzike - 285 člana~~ 300 članova, Udruženje književnih prevodilaca - 251 član i Udruženje kompozitora - 128 članova.

(u navedenim ma)

Krajem 1975. godine, u udruženja za muzičko umetništvo

~~članstvo je uvećalo za 574 člana~~

bilo je 574 člana. Prema tome, za osam godina članstvo u-
metničkih udruženja se uvećalo za oko 650 novih umetnika. Porast
je ostvaren prema indeksu od 112,7% odnosno za 12,7%.

Posmatrano prema pojedinim udruženjima, situacija je sle-
deća: Udruženje estradnih umetnika - oko 1000 članova (manje 390 čla-
nova nego što ih je bilo 1968. god.), Udruženje dramskih umetnika
(bez pokrajina) - 564 člana (manje 256 člana), Udruženje likovnih
umetnika - 700 članova (više 128), Udruženje likovnih umetnika pri-
menjenih umetnika - 700 (više 383), Udruženje muzičara džeza i za-
bavne muzike - 811 članova (više 472), Udruženje filmskih radnika-
535 članova (više 223), Udruženje književnika - 359 članova (više
30 članova), Udruženje muzičkih umetnika - oko 300 članova (isti broj
~~Udruženje orkestarskih muzičara - 676 člana (manje 1 član)~~
kao i 1968. god.), Udruženje književnih prevodilaca - 320 članova
(više 69) i Udruženje kompozitora - 149 članova (više 21 član).

Zapaža se više tendencija. U dva udruženja - u Udruženju
estradnih umetnika i u Udruženju dramskih umetnika - broj članova
~~značno~~
se smanjio. Ovde je to rezultat, koliko je poznato, radikalne revizi-
je spiskova članstva koja je izvršena u međuvremenu. U ~~članstvu~~ udru-
ženja broj članova stagnira. Ova stagnacija u Udruženju muzičkih u-
~~u Udruženju orkestarskih muzičara~~
metnika objašnjava se uravnoteženjem dva procesa - mortaliteta čln-
stva i priliva novih članova. U Udruženju književnika, u Udruženju
književnih prevodilaca i u Udruženju kompozitora postoji tendencija

blagog porasta članstva. Samo u četiri udruženja izrazit je porast članstva, pri čemu je to najevidentnije u Udruženju muzičara džez-a i zabavne muzike i u Udruženju likovnih umetnika primenjenih umetnosti.

Kakva je tendencija medju samostalnim umetnicima ispoljena u navedenom vremenskom intervalu?

Pre 7 godina, kada je bilo oko 430 slobodnih umetnika, oni su u odnosu na ukupan broj umetnika činili 8,4 %. U procentu izraženo, najviše je bilo slobodnih likovnih umetnika (29 %), a mnogo manje književnika (8 %), književnih prevodilaca (oko 8 %) i ponajmanje muzičara (svega 2 %).

13.6 Danas, kada ima ~~1000~~^{OKO} 800 samostalnih umetnika, oni čine ~~1000~~¹⁰⁰⁰ % u odnosu na ukupan broj umetnika. ~~Ukupno je~~ ~~1000~~¹⁰⁰⁰ Sokast populacija samostalnih umetnika ostvaren ~~1000~~¹⁰⁰⁰. j^2 trema indeksu od 180,1 odnosno za 80,1%.

Posmatrano prema pojedinim grupacijama, to izgleda ovako: likovni umetnici, kojih ima 184, zastupljeni su sa 26,2 % u odnosu na ukupan broj likovnih umetnika, likovnih umetnika primenjenih umetnika ima oko 150, što je 21,4 % u odnosu na ukupan broj, filmski radnici, kojih ima 103, zastupljeni su sa 19,2 % u odnosu na ukupan broj, književnika ima 75, što je 19,0 % u odnosu na ukupan broj, dramski umetnici, kojih ima 73, zastupljeni su sa 13,9 %, iliževnih prevodilaca ima 40, što je 12,5 % u odnosu na ukupan broj, kompozitori, kojih ima 14, zastupljeni su 9,3 %, estradnih umetnika ima 4, što je 4,4 % u odnosu na ukupan broj i muzičara džez muzičara, kojih ima 20, što je 2,4 % u odnosu na ukupan broj.

Ostaje krupno pitanje - koji su to motivi da je izvestan broj umetnika, različit u pojedinim umetničkim grupacijama, izabrao umetničko zanimanje kao osnovno?

Odgovor na ovo pitanje uopšte nije jednoznačan, kao što bi na prvi pogled moglo da se pomisli, jer nije uvek bila u pitanju sloboda izbora. Već prvo istraživanje - "Društveni položaj slobodnih umetnika" - ukazuje na složenost ove strane pojave slobodnih umetnika.² Od 206 ispitanih slobodnih umetnika u to vreme, njih 39 (18,0 %) navodi da je prekinulo rādni odnos zbog nezadovoljstva delatnošću u radnoj organizaciji, njih 20 (10,0 %) navodi da je izgubilo posao zbog ukidanja rādnog mesta, 27 umetnika (13,0 %) je kao razlog navelo da su imali nameru da se umetničkim radom bave kao osnovnim zanimanjem i isto toliki broj navodi porodične razloge.

Kada je reč o pojedinim grupacijama, prinudni karakter ovog izbora navidi sledeći procenat umetnika: 34,4 % dramskih umetnika, 33,3 % književnika, 28,8 % slikara i vajara, 38,6 % likovnih umetnika primenjenih umetnosti, 50,0 % muzičara i 17,6 % književnih prevodilaca.

Najnovije istraživanje nije obuhvatilo sve navedene kategorije, ali i motivi koji su utvrđeni kod dve kategorije umetnika - književnika i književnih prevodilaca - pokazuju raznovrsnost. Književnici u pedeset odsto slučajeva nevode da je to "jedini moguć način da se radi ozbiljno svoj posao". Ostale je na ovu odluku navela nemogućnost da nadju odgovarajući posao.

². Vujadin Jović i Svetislav Ravičević, Društveni položaj slobodnih umetnika, Zavod za književanje i kulturno-razvitična i Beograd, 1969.

Motivi koji su pokretali i koji pokreću književne prevodioce da se opredеле za samostalno bavljenje prevodilačkim radom, ako izuzmemo kod svih manje ili više izraženu ljubav prema prevodilačkom poslu i naglašenu potrebu da mu se u potpunosti posveti, mogu da se svrstaju u četiri grupe: porodični i zdravstveni razlozi (6 prevodilaca odnosno 15,0 %), naučne ambicije - da se uz prevodjenje bave i teorijom i kritikom (7 prevodilaca odnosno 17,5 %), svest o odgovornosti prevodioca u dатој kulturi (5 prevodilaca odnosno 12,5 %) i nemogućnost da nadju odgovarajuće mesto odnosno ukidanje radnog mesta (takodje 5 prevodilaca).

Značajno je takodje napomenuti da grupi prevodilaca koji nikada nisu bili u radnom odnosu pripada 13 umetnika.

Sve ovo ukazuje na socijalnu i socijalno-psihološku složenost pojave, održavanja i porasta broja samostalnih umetnika. Problem tzv. drugog zanimanja, spremnosti da se ono prihvati, relativne usklađenosti tog drugog zanimanja sa umetničkim pozivom, mogućnosti da se živi isključivo od svog umetničkog rada, porodične prilike, umetnički renome itd. itd. - sve je to složen splet okolnosti koji određuje pojavu o kojoj govorimo. Nije verovatno slučajno što je među muzičarima i dramskim umetnicima relativno malo samostalnih umetnika. Postojanje odgovarajućih umetničkih institucija omogućava im da nadju radno mesto u skladu sa svojom umetničkom orijentacijom. To već nije slučaj sa književnicima, likovnim umetnicima i nekim drugim kategorijama umetnika.